

УДК 342.9

LEGAL ASPECTS OF FIGHTING COVID-19 ON THE AFRICAN CONTINENT

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З COVID-19 НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

Makarchuk K.V./Макарчук К.В.

ORCID ID: 0009-0004-8987-8908

*Postgraduate student of the Department of
Administrative and Information Law
Institute of Law, Psychology and Innovative Education
National University "Lviv Polytechnic"**Lviv, Kn. Romana 1-3**аспірантка кафедри**адміністративного та інформаційного права**Інституту права, психології та інноваційної освіти**Національного університету «Львівська політехніка»**Львів, Кн. Романа 1-3*

Анотація. В роботі розглядається комплекс правових заходів урядів африканських країн щодо протидії пандемії COVID-19. Аналізуються адміністративно-правові засоби боротьби з пандемією та ефективність цих кроків з метою уповільнення розповсюдження COVID-19 на африканському континенті.

Ключові слова: країни Африки, пандемія COVID-19, адміністративно-правові засоби боротьби з епідеміями, ефективність протиепідемічних заходів.

Вступ.

Африка має довгу історію епідемій – чуми, ВІЛ/СНІДу та лихоманки Ебола, що передували безпрецедентній пандемії COVID-19. Африка охоплює близько 17% населення світу і несе 23% глобального тягаря хвороб, проте на неї у 2015 р. припадало лише 1% від глобальних витрат на охорону здоров'я. У перерахунку на душу населення решта світу витрачає на охорону здоров'я вдесятеро більше, ніж країни африканського континенту. Відтак низький рівень розвитку охорони здоров'я, нестача кваліфікованих кадрів та медичного обладнання, нерозвиненість мережі медичних стаціонарів, концентрація закладів охорони здоров'я в міських центрах та обмежений доступ до медичного обслуговування сільських мешканців, недостатня кількість транспортних засобів швидкої допомоги та неможливість дотримання елементарних санітарних норм мали неминуче призвести до важких форм прояву пандемії коронавірусу на Африканському континенті.

На сьогодні Африка є найбільш швидко урбанізованим регіоном у світі, де 50–70% міського населення проживають у вкрай густонаселених неблагополучних районах, що стало серйозним викликом для ефективного дотримання карантинних заходів. Окрім того, на континенті спостерігається потужний потік неформальної міграції, при якій щороку сотні тисяч людей неофіційно перетинають кордони. Не маючи правового статусу, неформальні мігранти не лише уникають офіційного перетину кордонів, а й того, щоб привертати до себе увагу у своєму повсякденному житті. Це означає, що за наявності конкретної симптоматики вони, швидше за все, уникали звернення за державною медичною допомогою, що, своєю чергою, значно прискорювало поширення вірусу. Також релігія відіграє одну з фундаментальних ролей у житті африканського соціуму. Африка є світовим лідером за відсотком людей, які щотижня відвідують богослужіння. Звідси – реакція населення на введені заходи соціального дистанціювання в деяких країнах Африки виявилася різко негативною.

Тим самим розгляд адміністративно-правових засобів боротьби з COVID-19, застосовуваних урядами африканських країн, та ефективність цих кроків з метою гальмування та протидії розповсюдження пандемії, становить значний науковий та практичний інтерес.

Огляд наукових публікацій за темою дослідження.

Питаннями державної політики в галузі протистояння пандемії COVID-19 в країнах Африки займалися в основному закордонні дослідники – Stephen Ndegwa, Stephanie J. Salyer, Senga Sembuche, Yewnew Kebede, Akhona Tshangela. Водночас в українському науковому юридичному дискурсі питання адміністративно-правової протидії розповсюдження пандемії COVID-19 конкретно на Африканському континенті не розглядалися.

Мета дослідження.

Використовуючи емпіричний матеріал, датований 2019–2025 рр., узагальнити екзотичний (нерозвиненість системи охорони здоров'я, географічна, культурна, релігійна специфіка тощо) досвід урядів держав Африки в боротьбі з

поширенням пандемії, дати критичну оцінку адміністративним діям та їх ефективності.

Основний текст.

Перший випадок COVID-19 на території Африканського континенту зафіксовано в Арабській Республіці Єгипет 14 лютого 2020 р. в аеропорту Каїра. Носієм виявився громадянин Китаю, якого відразу ж ізолювали та перевезли до одного з каїрських шпиталів. За словами представника Міністерства охорони здоров'я АРС Халеда Мегахеда, відповідно до плану боротьби з коронавірусом, розробленим у країні, були виявлені всі особи, з ким хворий вступав у тісний контакт в аеропорту, які також були відправлені на 14-денний карантин [8]. Повідомлялося, однак, що випадки зараження (на той час) поодинокі, і в усіх країнах Африки менше тих, що заразилися, ніж в одній Португалії.

Тим самим Африка стала останнім густонаселеним континентом, що зіткнувся з пандемією COVID-19 в перші тижні поширення хвороби. Здавалось, що отримана фора надала африканським державам час для планування, підготовки та спільної роботи щодо обговорення відповідних заходів реагування, необхідних для обмеження поширення COVID-19 на континенті.

Проте станом на 23 березня 2020 р. інфіковані вірусом особи були виявлені вже у 27 африканських країнах. На 30 березня зареєстровано 4 847 хворих і 155 смертей. Більше половини носіїв припадало на чотири країни: ПАР, Єгипет, Алжир і Марокко. Найбільше випадків зафіксовано в Єгипті, де левову частку хворих склали пасажери та члени екіпажу круїзного судна «Ніл» [15]. У ПАР 7 випадків припали на хворих з групи 10 осіб, що повернулася з відпочинку на півночі Італії [9]. Пандемія на континенті розвивалася за експонентою і вже у серпні 2020 р. кількість хворих в африканських країнах перевищила мільйон, склавши 1 113 143 людини [1].

Станом на 31 грудня 2020 р. африканські країни повідомили про 2 763 421 випадок COVID-19 і 65 602 смерті, що становить 3,4% від 82 312 150 випадків і 3,6% від 1 798 994 смертей, зареєстрованих у всьому світі [13].

Дійсна кількість тих, хто захворів, зазначали експерти, ймовірно, у кілька

разів більша за офіційну, що відображає гостру відсутність засобів тестування для 1,3 мільярда людей на континенті.

З початком COVID-19 у 2020 р. більшість країн світу розпочали активні дії щодо стримування поширення вірусу. Африка не стала винятком. Дослідницький інститут *Oxford Martin School* на тлі вже наявних баз даних створив індекс жорсткості обмежень та ефективності боротьби з пандемією за 9 позиціями: закриття шкіл; закриття робочих місць; скасування публічних заходів; обмеження на громадські збори; закриття громадського транспорту; вимоги до перебування вдома; кампанії суспільної інформації; обмеження на внутрішнє пересування; міжнародний контроль за поїздками [6]. Згідно звіту економічної та соціальної комісії Організації Об'єднаних Націй для Африки (UNECA), на початковому етапі розповсюдження пандемії (лютий – березень) обмежувальні заходи різного характеру були зафіксовані у 42 державах континенту. Найжорсткіші обмежувальні заходи зафіксовані в державах Північної та Південної Африки. Показово, що ці показники також відповідають високому рівню поширення супутніх захворювань, таких як хронічні респіраторні захворювання (Північна Африка), а також ВІЛ/СНІД (Південна Африка) [7].

З прискоренням розповсюдження хвороби, відповідно до системи відстеження громадянських свобод в умовах COVID-19 Міжнародного Центру Некомерційного Права (ICNL), загалом у державах Африки було зафіксовано 28 режимів надзвичайного стану або надзвичайної ситуації в галузі охорони здоров'я: 18 режимів надзвичайного стану: Ангола, Ботсвана, Гамбія, Гвінея-Бісау, Демократична Республіка Конго, Кабо Верде, Кот-д'Івуар, Лесото, Ліберія, Мозамбік, Намібія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Екваторіальна Гвінея, Есватині, Ефіопія; 3 режими надзвичайного стану у зв'язку з національним лихом: Зімбабве, Малаві, ПАР; 10 режимів надзвичайної ситуації в галузі охорони здоров'я: Ботсвана, Буркіна-Фасо, Республіка Конго, Гамбія, Кенія, Ліберія, Мадагаскар, Нігер, Судан, Того. Сьєрра-Леоне запровадила 12-місячний надзвичайний стан, перш ніж зафіксувати перший випадок захворювання на

COVID-19 [7].

Експертами також зафіксовано 74 інші виконавчі заходи, не пов'язані із запровадженням надзвичайного стану. Враховуючи той факт, наскільки легко COVID-19 поширювався в людському натовпі, більшість заходів були пов'язані з обмеженням свободи пересування або обмеженням/повною заборонаю на проведення зібрань (зафіксовані заборони варіюються від 2 осіб у Зімбабве до 100 осіб у Малаві). У 37 державах Африки зібрання були повністю або частково заборонені. Повна заборона була зафіксована у 22 країнах, часткова заборона (обмеження кількості людей від 2 до 100) – у 15 країнах. У 31 країні було введено комендантську годину, або режим самоізоляції [2].

Зазначимо, що Всесвітня організація охорони здоров'я закликала африканські країни не послаблювати введені суворі заходи для боротьби з поширенням COVID-19. На думку експертів ВООЗ, часткова чи повна локалізація «допомогли уповільнити поширення коронавірусу, але він, як і раніше, становить серйозну загрозу для громадської охорони здоров'я» [5].

Водночас, суворі заходи щодо обмеження (заборони) свободи пересування зустріли агресивний супротив населення у багатьох африканських країнах. Зокрема, у Нігерії у перші тижні карантину, поліцейські застрелили 18 порушників введених обмежувальних заходів, тоді як загальна кількість загиблих від самого коронавірусу становила лише 13 осіб. Нігерійці також виявилися незадоволеними тим фактом, що під час похорону Абби Кьярі, керівника адміністрації Президента Нігерії, чиновники порушили всі правила самоізоляції в умовах заборони масових зборів у країні. Уряд Нігерії виступив із офіційними вибаченнями [11].

По всьому регіону зареєстровано чисельні випадки насильства проти громадян з боку сил безпеки, спрямовані на забезпечення дотримання комендантської години та карантину. Такого роду порушення прав громадян не були поодинокими. В багатьох африканських країнах повідомлялося про смерті та травми внаслідок надмірного застосування сили зі сторони правоохоронних органів [3]. Так, 25 квітня 2020 р. у столиці Сомалі м. Могадішо почалися

зіткнення громадян з поліцією, причиною яких стало вбивство двох порушників карантину, зокрема вагітної жінки. Влада ПАР наприкінці квітня 2020 р. вивела на вулиці 70 000 військовослужбовців для забезпечення карантинних заходів, хоча спочатку Президент Республіки Сиріл Рамафоса схвалив розгортання лише трохи менше 3000 солдатів [4]. Результатом роботи співробітників правопорядку став арешт 17 000 протестувальників за перші кілька днів після запровадження обмежувальних заходів. Згідно з повідомленнями кенійського поліцейського наглядового органу у червні 2020 р. зафіксовано 15 випадків смерті, а також 31 поранення пов'язаних із агресивними діями співробітників поліції проти порушників комендантської години [10].

Аналіз експертів показує, що в міру зростання кількості інфікованих та введення обмежень зростає і кількість пов'язаних з ними інцидентів у сфері безпеки. Серед найпоширеніших мотивів насильницьких протестів є обмеження на релігійну практику, перекладання тягару компенсацій на приватних підприємців, обмеження свободи пересування тощо.

Аналізуючи реакцію населення країн Африки на карантинні заходи та супутні їм дії співробітників правопорядку, можемо відзначити ключову роль неписаного (звичаєвого) права у повсякденному житті та його видиму різницю з встановленими офіційними приписами держави за умов пандемії. Ці норми, співіснуючи з писаними законами, продовжують багато в чому визначати поведінкові практики людей на всіх етапах розвитку суспільства.

Так, старійшини *Міджі Кенда*, однієї з домінуючих етнічних груп у прибережному регіоні Кенії, провели традиційні ритуали у священному лісі громади, проклинаючи «злого духа COVID-19». Не називаючи COVID-19 вимислом, старійшини, однак, стверджували, що уже мають традиційні ліки від смертельної пандемії, посилаючись на використання трав для лікування хвороби з подібними симптомами, яка вражала регіон у 1950-х роках.

Приблизно тоді ж старійшини *Njuri Njeke* громади *Meru* у східному регіоні Кенії також провели церемонію очищення у священному лісі, щоб запобігти поширенню коронавірусу в їхньому регіоні та Кенії в цілому [14]. «Вдихання

парів суміші кори мангового дерева, листя папайї, імбиру та рослини, назву якої я збережу в секреті, є певними ліками для людей, які страждають від коронавірусу», – запропонував свій рецепт від пандемії знахар з Конго Габріель Нсомбіла [12].

Також серйозним психологічним випробуванням для жителів Африки стала неможливість контактів і потисків рук (африканці, як правило, дуже товариські), а також заборона на проведення офіційних релігійних служб і похоронних церемоній, які займають особливе місце в життєвому укладі африканців. Африканці зазвичай насолоджуються перебуванням у публічних місцях та тісним спілкуванням один з одним, особливо під час різних церемоній. Багато місцевих народів та спільнот зазнали справжнього шоку, коли державна адміністрація вимагала від них триматися подалі від сусідів та обмежити до мінімуму кількість учасників масових заходів.

Висновки.

Коронавірусна інфекція, що зародилася в Китаї і охопила практично всі континенти Планети, вже на початковому етапі перевірила не тільки соціальну, економічну та політичну, але й правову стійкість Африки. Африканський контекст є унікальним в етнічному, культурному, релігійному плані. Відтак боротьба з пандемією вимагала жорстких заходів аж до використання збройних сил у боротьбі з порушниками карантину. Поліція нерідко застосовувала зброю проти учасників стихійних заворушень, що подекуди супроводжувалося смертельними наслідками. Утім, враховуючи обмежені ресурси, крихкі системи охорони здоров'я, тягар хвороб, щільність міст, конфлікти, а також екстремальний рівень внутрішнього переміщення мешканців, африканські уряди та суспільства продемонстрували певні успіхи в боротьбі з пандемією, зумівши зупинити її наслідки на рівні середньосвітових .

Література

1. Africa passes 1 million confirmed COVID-19 cases; true number far more. 07 Aug. 2020. URL: <https://www.newindianexpress.com/world/2020/Aug/07/africa->

passes-1-million-confirmed-covid-19-cases-true-number-far-more-2180359.html

2. African Government Responses to COVID-19. An Overview from the COVID-19 Civic Freedom Tracker URL: <https://www.icnl.org/post/analysis/african-government-response-to-covid-19>

3. Amadasun S. COVID-19 palaver: Ending rights violations of vulnerable groups in Africa. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X20301807>

4. Conrad Duncan Coronavirus: South Africa to deploy 70,000 troops to enforce lockdown after 'delivery trucks attacked and ransacked' URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/africa/south-africa-coronavirus-lockdown-troops-deployed-cyril-ramaphosa-cape-town-a9480791.html>

5. Coronavirus: Infections rising amid economic downturn in Africa. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-52395976>

6. COVID-19: Stringency Index // Oxford Martin School. URL: <https://ourworldindata.org/covid-government-stringency-index>

7. COVID-19 for Africa: Lockdown exit strategies. URL: <https://www.uneca.org/covid-19-africa-lockdown-exit-strategies>

8. Egypt Announces First Coronavirus Infection (2020) // Egypt Today, February 14, 2020 // <https://www.egypttoday.com/Article/1/81641/Egypt-announces-first-Coronavirus-infection>

9. Health updates on Coronavirus on 9 March 2020 URL: <https://www.gov.za/news/media-statements/health-updates-coronavirus-9-march-2020-09-mar-2020>

10. Kenyan police 'killed 15' since start of coronavirus curfew. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2020/6/5/kenyan-police-killed-15-since-start-of-coronavirus-curfew>

11. Nigerian security forces killed 18 people during lockdowns -rights panel By Reuters. April 16, 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-nigeria-security/nigerian-security-forces-killed-18-people-during-lockdowns-rights-panel-idUSKCN21Y272/>

12. Pandemic puts Africa's traditional and Western medicine on collision course.
URL: <https://www.france24.com/en/20200422-pandemic-puts-africa-s-traditional-and-western-medicine-on-collision-course>

13. Stephanie J .Salyer, Senga Sembuche, Yenew Kebede, Akhona Tshangela ,
The first and second waves of the COVID-19 pandemic in Africa: a cross-sectional
study. URL: [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(21\)00632-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(21)00632-2/fulltext)

14. Stephen Ndegwa Religion and culture plague Africa's fight against COVID-
19. URL: <https://news.cgtn.com/news/2020-04-26/Religion-and-culture-plague-Africa-s-fight-against-COVID-19-PZNaKEiRFe/index.html>

15. Twelve asymptomatic coronavirus cases registered on Nile cruise ship.By
Reuters.March 6, 2020 URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-egypt/twelve-asymptomatic-coronavirus-cases-registered-on-nile-cruise-ship-idUSKBN20T1IQ/>

Abstract. *The article examines the set of legal measures taken by African governments to counter the COVID-19 pandemic. The author analyses the administrative and legal means of combating the pandemic and the effectiveness of these steps to slow down the spread of COVID-19 on the African continent.*

Key words: *African countries, COVID-19 pandemic, administrative and legal means of combating epidemics, the effectiveness of anti-epidemic measures.*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Лесько Н.В.

Статтю надіслано: 27.01.2025 р.

© Макарчук К.В.